

Лілія Ярошук

ТЕХНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ

Головний стратегічний напрям розвитку світової та вітчизняної системи освіти лежить сьогодні в площині вирішення проблем розвитку особистості студента та викладача, технологізації цього процесу. При цьому закономірно виникає питання: у чому ж суть технологічності? Як зробити навчальний процес у ВНЗ педагогічно керованим?

Відповіді на зазначені питання знаходимо в різних наукових підходах щодо організації педагогічного процесу навчальних закладів.

В Україні цю тематику вивчали І.Д. Бех, Н.М. Бібік, О.В. Бугрій, В.К. Буряк, В.В. Вербицький, С.У. Гончаренко, О.В. Глузман, Л.В. Кондрашова, В.П. Корнєєв, В.Г. Кремень, В.І. Лозова, В.М. Мадзігон, І.В. Малафійк, Р.А. Науменко, В.О. Онишук, В.М. Оржеховська, В.Ф. Паламарчук, О.М. Пехота, І.П. Підласий, Р.М. Пріма, О.Я. Савченко, А.І. Сологуб, С.П. Сонько, О.В. Сухомлинська, М.Д. Ярмаченко та ін.

Робота виконана відповідно до плану НДР Бердянського державного університету.

Мета нашої розвідки полягає у короткому розгляді технологічних підходів щодо організації навчального процесу у ВНЗ.

У нашому дослідженні ми розглядаємо педагогічний підхід як сукупність ідей і цінностей, які реалізуються в межах педагогічного мислення і пошуку. У контексті дослідження нами визначено такі підходи: технологічний, педагогічної взаємодії, особистісно діяльнісний, змістовно-процесуальний, діалогічний, індивідуальний, імітаційно-ігровий. Зауважимо, що у кожному із цих підходів розробляються дидактичні моделі, системи, концепції, конструється зміст і засоби реалізації навчання студентів.

В умовах інформаційного суспільства вже давно визріла потреба змінити акценти підходу до організації навчального процесу з вербальних, пояснювально-ілюстративних на технологічні підходи саморозвитку особистості. При цьому технологічний підхід до організації навчання дозволяє кожному студентові отримати можливість самостійно формулювати і ставити мету, активно діяти, відповідати за свої дії і отримані результати. У ході його реалізації навчальний процес перетворюється на механізм трансляції цінностей, набуває особливого змісту. До того ж, це допоможе перетворити кожного студента з засобу на мету, з об'єкта на суб'єкт навчально-пізнавальної діяльності, забезпечити демократизацію і гуманізацію стосунків у системі «викладач – студент», конкретизацію програми і змісту навчання, метою якого повинна стати всебічно розвинена

особистість, творча індивідуальність учня [2, 43].

Зміст технології педагогічної взаємодії ми розглядаємо як пізнання особистості, організацію творчої діяльності і побудову взаємостосунків за допомогою різних комунікативних засобів, відповідну реакцію студентів.

Суть технології особистісно-діяльнісного підходу полягає в синтезі ставлення до студента і як до об'єкта педагогічної дії, і як до суб'єкта самостійної пізнавальної діяльності і спілкування як основи особистісного розвитку. Цей підхід передбачає різні комунікативні стосунки: колективні, групові, індивідуальні, які активізують мисленнєві процеси студентів, закріплюють у них вміння оперувати теоретичними знаннями в практичних ситуаціях, користуватися ними при виконанні вправ та завдань.

Змістово-процесуальний підхід дозволяє структурувати навчальний матеріал таким чином, щоб залучити студентів до активного процесу пізнання, впливаючи на їхню мотиваційну, пізнавальну, емоційно-вольову психофізіологічну, особистісну сфери, забезпечуючи тим самим їхній творчий саморозвиток.

Діалогічний підхід до навчання передбачає впровадження в навчальну роботу гіпотез, питань, моделей; створення образу-питання, образу-варіанта, які виступають інструментом створення парадоксів, труднощів. Цей підхід до навчання реалізується через питання у формі діалогу, допомагає студентам знайти власне вирішення проблемного питання.

Індивідуальний підхід – це форма спілкування викладача і студента, коли педагогічні дії спрямовані на допомогу студентові, розвиток його здібностей і вміння в різних ситуаціях знаходити свій індивідуальний стиль діяльності.

Імітаційно-ігровий підхід до навчання максимально наближений до реального педагогічного процесу, являє собою модель і механізм самоорганізації і самонавчання студентів у процесі імітаційно-ігрової діяльності, дозволяє надати навчальному процесові імпульсу творчості, активізувати навчальні дії студентів.

Цілком очевидно, що гуманізація освіти, її орієнтири на розвиток особистісного потенціалу студента, запобігання безвиході її розвитку змусили ВНЗ перейти на технологічний етап розвитку.

Доведено (зокрема доктором педагогічних наук О.М. Пехотою), що процес навчання повинен бути при цьому психологічно і валеологічно обґрунтованим та інструктованим.

Зауважимо, що проблема сьогодні полягає в тому, щоб подати викладачеві методологію вибору та механізм реалізації відібраного науковцями змісту освіти в реальному навчальному процесі як з урахуванням інтересів та здібностей студентів, так і його власної творчої індивідуальності. При цьому окремі форми і методи навчання повинні поступитися цілісним педагогічним технологіям загалом і технології навчання – зокрема.

За таких умов стає очевидним існування в педагогічній науці й практиці двох цілком різних стратегій, в межах яких функціонують системи освіти, – стратегія формування та стратегія розвитку.

За останні роки значно зріс інтерес до особистісного підходу саме в педагогіці. Враховуючи складність розробки такого підходу, дослідники вважають за доцільне здійснювати його побудову на шляху переходу до нього від інших, більш розроблених підходів. Тому в межах цього підходу визначаються такі його форми, як «особистісно-соціально-діяльнісний підхід» (О.В. Барабаншиков і М.Ф. Феденко), «принцип діяльнісно-особистісного підходу» (В.І. Андреев), «особистісно-діяльнісний підхід» (І.О. Зимня), «системний особистісно-діяльнісний підхід» (Л.М. Деркач), «індивідуально-особистісний підхід» (О.Я. Савченко) тощо [3, 30].

Особистісний підхід дедалі більше стає ключовим психолого-педагогічним принципом організації навчального процесу у ВНЗ, від якого багато в чому залежить ефективність переорієнтації системи освіти на розвиток особистості студентів. Однак рівень його науково-методичного обґрунтування не задовольняє науковців.

Особистісний підхід доцільно розглядати як важливий психолого-педагогічний принцип, як методологічний інструментарій, основу якого становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методико-психодіагностичних та психолого-технологічних засобів, які забезпечують більш глибоке цілісне розуміння, пізнання особистості і на цій основі – її гармонійний розвиток в умовах існуючої освітньої системи.

Особистісно орієнтована освіта реалізується через діяльність, яка має не тільки зовнішні атрибути спільності, а й своїм внутрішнім змістом передбачає співпрацю, саморозвиток суб'єктів навчального процесу, виявлення їхніх особистісних функцій.

Особистісно орієнтована освіта ґрунтується на фундаментальних дидактичних дослідженнях, присвячених особистісно розвивальним функціям навчання та виховання (І.Д. Бех, В.В. Рибалка, В.В. Сериков, І.С. Якиманська та інші) [3, 31].

Зокрема, І.С. Якиманська, розробляючи концепцію особистісно орієнтованої освіти, наполягає на уявленні про особистість як про мету та чинник освітнього досвіду під час навчання. Теоретичне призначення її концепції особистісно орієнтованого навчання полягає в розкритті природи та умов реалізації особистісно розвивальних функцій освітнього процесу. Практична цінність цієї концепції полягає в розробці регулятивів для практики освіти, яка повинна стати альтернативою традиційному навчанню.

В.В. Сериков вбачає головну функцію особистісно орієнтованої освіти в забезпеченні особистісного розвитку кожного суб'єкта навчального процесу, визначаючи за учнем права на самовизначення та самореалізацію в процесі пізнання через оволодіння власними способами навчальної діяльності.

Особистісна орієнтація освіти передбачає такий спосіб засвоєння змісту освіти суб'єктом, під час якого відбувається своєрідне «зняття» об'єктивного значення матеріалу та виявлення в ньому суб'єктивного сенсу особистісно стверджувальних цінностей.

Виходячи з цього, особистісно орієнтоване навчання – це таке навчання, центром якого є особистість студента, її самобутність, самоцінність: суб'єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти (І.С. Якиманська).

Якщо в традиційній філософії освіти соціально-педагогічні моделі розвитку особистості описувалися у вигляді ззовні заданих зразків, еталонів пізнавальної діяльності, то особистісно орієнтоване навчання виходить з визнання унікальності суб'єктивного досвіду самого студента як важливого джерела індивідуальної життєдіяльності. Таким чином, відбувається «зустріч» того, що задається, та суб'єктивного досвіду, його «окультурювання», збагачення. Визнання студента головною фігурою всього освітнього процесу і є основним лейтмотивом особистісно орієнтованої педагогіки.

При цьому І.С. Якиманська виокремлює три моделі особистісно орієнтованої технології: соціально-педагогічну, предметно-дидактичну та психологічну.

Соціально-педагогічна модель виховує особистість з попередньо заданими якостями. Освітні інститути суспільства створюють типову структуру такої особистості. Завданням ВНЗ є наближення кожного студента до її параметрів (носіїв масової культури). Технологія освітнього процесу основана на використанні ідей педагогічного управління, формування, корекції особистості «ззовні», без урахування суб'єктивного досвіду студента. Це виражається в одноманітності програм, методів, форм навчання, авторитарності.

Предметно-дидактична модель особистісно орієнтованої технології пов'язана з предметною диференціацією, що забезпечує індивідуальний підхід у навчанні.

Психологічна модель особистісно орієнтованої технології спочатку зводилася до визнання відмінностей у пізнавальних здібностях студентів, які в реальному освітньому процесі виявляються в здібностях до навчання (індивідуальна здібність до засвоєння знань). При цьому метою освітнього процесу є корекція здібності до навчання як пізнавальної здібності.

Психологія та педагогіка, які впродовж багатьох років декларували розвиток здібностей особистості та особистості в цілому як мету, не могли реально інструментувати освітній процес. У педагогіці не були розроблені відповідні освітні технології; існуючі ж були зорієнтовані на інформативну, а не на розвивальну функцію.

Сьогодні робляться спроби побудови іншої особистісно орієнтованої системи навчання. Вона ґрунтується на таких вихідних положеннях:

- пріоритет індивідуальності, самоцінності, самобутності студента як активного носія суб'єктного досвіду, що склався задовго до впливу спеціально організованого навчання у ВНЗ;
- при конструюванні та реалізації освітнього процесу потрібна особлива робота викладача для виявлення суб'єктного досвіду кожного студента;
- в освітньому процесі відбувається «зустріч» суспільно-історичного досвіду, що задається навчанням, та суб'єктного досвіду студента;
- взаємодія двох видів досвіду студента повинна відбуватися не за лінією витіснення індивідуального, наповнення його суспільним досвідом, а шляхом їхнього постійного узгодження, використання всього того, що накопичене студентом у його власній життєдіяльності;
- розвиток студента як особистості (його соціалізація) відбувається не тільки шляхом оволодіння ним нормативною діяльністю, а й через постійне збагачення, перетворення суб'єктного досвіду як важливого джерела власного розвитку;
- головним результатом учіння повинно бути формування пізнавальних здібностей на основі оволодіння відповідними знаннями та вміннями.

Формування культури життєдіяльності особистості є найвищою метою особистісно орієнтованих систем та технологій [3, 34].

Для теорії і практики навчання в контексті дослідження важливим є комплексний підхід як дотримання найважливішого закону діалектики, що вимагає будь-яке явище розглядати у всіх зв'язках і взаємодіях, брати кожне з них у єдності загального і особливого.

Аналіз праць учених Ю.К. Бабанського, Г.Д. Кирилова, І.Я. Лернера [1, 72] показує, що єдність соціального, психологічного і педагогічного в навчальному процесі – одна з передумов реалізації комплексного підходу.

Ми переконалися, що вкрай важливою сьогодні є модернізація змісту освіти вищої школи, що має здійснюватися цілісно з урахуванням таких пріоритетів: створення передумов для різнобічного розвитку особистості, індивідуалізації та диференціації навчання, переходу до особистісно орієнтованих педагогічних технологій; формування життєвої соціальної, комунікативної і комп'ютерної компетенції студентів; посилення практично-діяльної і творчої складових у змісті всіх освітніх галузей; гуманітаризації та гуманізації змісту навчання; комплексної реалізації розвивальної функції освіти.

Отже, сучасна освіта – це відродження людського в особистості, вивершення її індивідуальності, розвиток свідомого і творчого ставлення до змісту освіти, удосконалення пізнавальних інтересів.

Науковий пошук дозволяє врахувати той аспект, що у ХХІ столітті, де вищий вищий навчальний заклад має бути місцем культурного самови-

---

значення та самореалізації особистості, де кожен студент оволодіватиме базовою культурою як свого народу, так й інших народів світу, діалог культур стає значною цінністю сучасного ВНЗ, а тим більше в період, коли Європа впевнено крокує до нової єдності держав – Європейського Союзу. Його головними засадами є спільна зовнішня політика, зокрема в галузі міжнародної безпеки держав-членів; співробітництво цих держав у внутрішній і правовій політиці; утворення тісного союзу народів Європи; сприяння збалансованому і стабільному економічному прогресові, особливо шляхом утворення європейського простору без внутрішніх кордонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанский Ю.К. Интенсификация процесса обучения / Юрий Константинович Бабанский. – М.: Знание, 1987. – 80 с.
2. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе, учебное пособие / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог: КГПУ, 2007. – 318 с.
3. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. КікTENKO, О.М. Любарська та ін. [за заг. ред. О.М. Пехоти]. – К.: А.С.К, 2002. – 255 с.